

Վ Ե Ր Զ Ի Ն Օ Ր Ը.

Եփրատի ափին դէմուդէմ եկած՝
 Զարկուում էին խիստ, զարկուում ու զարկում
 Աննահանջ ու քաջ խրմբերը հայի
 Եւ քուրդն ու թուրքը կիտւած արենխում:
 Երբ որ յոգնեցին երկար զարկելուց,
 Երբ որ յոգնեցին բազուկներէ կուռ,

— «Հէյ, ընկեր, ասաւ խրմբապետն արի,
 Հէյ, ընկեր, ասաւ, բարձրացիր շուտով,
 Բարձրացիր Հայոց բարձրը լեռների
 Ամենից բարձր գագաթն ու նայիր,
 Ո՞րտեղ է, մի տես, վերջը թըշնամու...»
 Բարձրացաւ ջրլուտ հայդուկը հայի,
 Բարձրացաւ բարձրը գագաթը լեռան
 Ու յոգնած ձեռքը դրեց ճակատին.

— «Խրմբապետ, ասաւ, ընկեր խրմբապետ,
 Տեսնում եմ հեռու հորիզոնները մութ
 Եփրատի դալար հովիտներն ի վար՝
 Մինչև Տաւրոսի լեռները կապոյտ,
 Մինչև մըշուշոտ պարը Պոնտոսի,
 Մինչև բարձրաբերձ ժայռերը Մոկաց...
 Ծուխ է բարձրանում Մուշի հովիտից,
 Ծուխ է բարձրանում Սասմայ սարերից,
 Ծուխ է բարձրանում Վանայ կողմերից,
 Կրրակ է կանգնած Զէյթունի վրայ...
 Ամեն կողմերից թշնամին գունդ-գունդ
 Շարժւում է մեր դէմ, ու չի երևում,
 Չեմ տեսնում վերջը նըրա շարքերի...»

— «Հէյ, ընկեր, ասաւ խմբապետն այնժամ,
 Հէյ, ընկեր, ասաւ, ետ նայիր հտպա,

Ետ նայիր, մի տես, հայերը հեռից
Զէն գալիս արդեօք մեզի օգնութեան...»
Ու յոգնած ձեռքը դրեց ճակատին,
Կըտրիճ հայդուկը նայեց դէպի ետ.

— «Խմբապետ, ասաւ, ընկեր խմբապետ,
Տեսնում եմ ահա, ինչպէս ափիս մէջ,
Սև ծովից մինչև ծովը Վըրկանայ,
Մինչև Կովկասի պատնէշը ձիւնոտ.
Գալիս են խումբ-խումբ հայերը ճեպով,
Գալիս են ճեպով մեզի օգնութեան:
Իջնում են Սիւնեաց մութ-մութ սարերից,
Ելնում Գուգարքի խոր-խոր ձորերից,
Շիրակի դաշտից մինչև Այրարատ,
Ու ողջ ափերը Անուշ Արաքսի
Անվերջ տագնապով իրար են անցնում...
Գալիս են ամեն կողմից Կովկասի,
Գալիս են հեռո՛ւ, հեռու կողմերից,
Գալիս են կարօտ պանդուխտներն ամեն,
Գալիս են ցըրած տըղերքը նորից,
Գալիս են՝ պարզած դըրօշն հայրենի...»

— «Հէյ ընկեր, ասաւ խմբապետը փորձ,
Հէյ, ընկեր, ասաւ, սուր աչք ունիս դու,
Նայիր դէպ հիւսիս, աւելի հեռու,
Զի՛ շարժում արդեօք հիւսիսը հօր...»
Ու նայեց հայդուկն աւելի հեռու,
Նայեց սրատես աչքով արծւենի.

— «Խմբապետ, ասաւ, ընկեր խմբապետ,
Աչքըս չի կտրում՝ որտեղից մինչ ուր՝
Շարժում է, ահա, հիւսիսն ընդհանուր.
Յորձանք է տալիս՝ ծովն ըռուսական,
Յորձանք է տալիս ծանր ու ահաւոր,
Դէպի ամեն կողմ—ափերն հեռաւոր.
Եւ, հուր ու շոգի շնչելով ուժգին,
Գընացքը կըտրած գընացքի ետև,

Ու, գալարւելով հովիտից հովիտ,
Գալիս են, ինչպէս վիշապներ սև-սև...»

— «Հէյ, ընկեր, կանչեց խմբապետն արի,
Հէյ, ընկեր, կանչեց, դէ ցած եկ արագ,
Առ հըրացանըդ, դաշտն իջիր շուտով,
Իջիր Սըրբազան ափը Եփրատի.
Հին պատերազմի վերջին զարկն է սա,
Հին ոճրագործի հոգեարքն է սա...»

— «Խմբապետ, կանչեց, ընկեր խմբապետ,
Խմբապետ, կանչեց հայդուկը ջահել,
Հայոց երկնահաս լեռների վըրայ
Խոճր, խորհրդաւոր ձայներ են լսուում.
Դղըրդում է խուլ երկինքը վերից
Էն անհուն, անքուն, անթիւ ձայներից...»

— «Հէյ, ընկեր, կանչեց խմբապետը հին,
Հէյ, ընկեր, կանչեց, խաչ հան երեսիդ.
Էդ կեանքում տանջւած, տանջանքով մեռած
Անթիւ, անհամար, անբախտ հայերի
Հոգիներն են հէգ, որ լաց ու կոծով,
Արեան մըրրիկով երկինք վերացան,
Փոթորկում են դեռ Աստըծու դիմաց,
Բողոքում անհուն երկընքովը մին.
Նըրանց բողոքի աղմուկն է անլուռ,
Հասնում է ներքե՝ հայի ականջին...
Հէյ, ընկեր, ասաւ, խաչ հան երեսիդ,
Առ հըրացանըդ, դաշտն իջիր շուտով,
Իջիր Սըրբազան ափը Եփրատի,—
Մեծ տառապանքի վերջին օրն է սա...»

Յովն. Թումանեան

«Հորիզոն»

